

ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT – 500. MANIFESTĂRI COMEMORATIVE

Elena ISTRĂȚESCU

Împlinirea unei jumătăți de mileniu de la trecerea în veșnicie a domnitorului moldovean Ștefan cel Mare și Sfânt a constituit, pentru cercetătorii în științele istorice, ca și pentru oamenii de cultură și artă sau pentru ierarhii bisericilor creștine, un fericit prilej de a valorifica publicistic și expozițional remarcabila moștenire ștefaniană, în variate domenii ale vieții materiale și spirituale.

Suita de manifestări cultural – științifice consacrate „Anului Ștefan cel Mare”, inaugurată în luna ianuarie 2004 la Vaslui, oraș al cărui patron spiritual este însuși marele voievod, a cunoscut o amploare crescândă în lunile mai – iunie, când au fost organizate sesiuni științifice, simpozioane, expoziții, vizite documentare la monumente istorice ctitorite în cei 47 de ani de domnie, lansări editoriale și vizionări de materiale documentare și artistice și a culminat, în ziua de 2 iulie, cu festivitățile comemorative și religioase de la Mănăstirea Putna. Cinstirea memoriei marelui nostru domnitor, *care* – după cum scria Nicolae Iorga în 1904 – *se făcuse vrednic a fi pomenit de neamul său în vecii vecilor*, a reprezentat și coloana vertebrală a manifestărilor desfășurate în cadrul „Zilei Internaționale a Muzeelor” (18 mai) și „Săptămânii Arhivelor” (31 mai – 4 iunie). Astfel, în perioada 18-19 mai, la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” din Vaslui, a avut loc cea de a 26-a Sesiune națională de comunicări științifice *Acta Moldaviae Meridionalis*, care a înscris în programul său o tematică diversă despre epoca lui Ștefan cel

Mare, definită de Constantin C Giurescu la radio, în 1941, drept *cel mai frumos timp din istoria Moldovei*, când, continuă istoricul, *niciodată țara n-a fost mai întinsă, mai bogată și mai respectată*. Din agenda sesiunii de la Vaslui, moderată de prof. Ioan Mancaș, directorul Muzeului județean, s-a remarcat comunicarea susținută în plen de academicianul Alexandru Zub cu titlul *Serbările naționale de la Putna din 1871, 1904, 1957*. Menită a evoca anii de glorie ai domniei lui Ștefan, ediția din 1957 a serbărilor, consacrată împlinirii a 400 de ani de la începutul acesteia, s-a soldat cu arestarea principalilor organizatori, între care și studentul Zub, pentru vina de a-și fi manifestat mândria națională și patriotismul într-o perioadă dominată de ideea comunistă a internaționalismului proletar. La rândul său, academicianul Șerban Papacostea s-a referit, în comunicarea sa, la politica lui Ștefan cel Mare de dezvoltare a comerțului și a orașelor, iar P. S. Galaction Stângă, episcop al Alexandriei și Teleormanului, a creionat o parte însemnată din personalitatea domnitorului în comunicarea intitulată *Politica spiritual-religioasă a binecuvântatului Ștefan cel Mare și Sfânt*. De un interes desosebit s-a bucurat și comunicarea cercetătoarei Tamara Nesterov de la Muzeul de Istorie Chișinău, *Cu privire la litigioasa problemă a localizării orașului Orhei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*. Unghiuri de vedere diverse și viziuni de o remarcabilă prospețime asupra personalității și epocii marelui domnitor moldav au

fost puse în valoare în comunicările: *Herbul Moldovei pe flota navală a lui Ștefan cel Mare și Sfânt* (Aurică Smaranda); *Ștefan cel Mare – domnul Moldovei și Mihai Eminescu – domnul literelor românești* (Relu Stoian Zamfir); *Interferențe istorico-culturale: Calistrat Hogaș și Ștefan cel Mare* (Alexandrina Bostan); *Documente ștefanieni păstrate în colecția de facsimile a Arhivelor Naționale* (Elena Istrățescu); *Ștefan cel Mare – un apărător al dreptei credințe* (preot Florin Tuscanu); *Ștefan cel Mare și Sfânt – personalitate religioasă* (Gabriela Iov); *Personalitatea lui Ștefan cel Mare reflectată în conștiința contemporanilor noștri* (Eugenia Antonescu); *Învierea lui Ștefan cel Mare* (moment dramatic după N. Iorga, prezentat pe CD de Violeta Budăi de la Muzeul județean Botoșani). Cu prilejul Zilei Internaționale a Muzeelor, la Vaslui a avut loc și vernisajul Expoziției documentare și de numismatică *Ștefan cel Mare – 500*, realizată de Viorica Zgutta, director adjunct al muzeului județean, cu sprijinul Direcției Județene Vaslui a Arhivelor Naționale și a Societății Numismatice Române.

În legătură cu această ultimă manifestare, semnalăm că cele 40 de documente prezentate în facsimil și selectate din fondurile și colecțiile existente la Arhivele Naționale și direcțiile județene Brașov, Iași, Suceava, Vaslui, Bacău, Neamț și Vrancea aduc o contribuție extrem de interesantă la cunoașterea mai exactă a epocii lui Ștefan cel Mare și a ecoului în timp al faptelor sale memorabile. Este vorba, în special, despre acte emise de cancelaria domnească în secolele XV – XVI. Acestea evidențiază măreția Moldovei în timpul lui Ștefan, calitățile acestuia de bun gospodar și strateg, iscusit luptător și apărător al creștinismului, ctitor de lăcașuri laice și de cult. Alte documente se referă la serbările comemorative din anul 1904 și

reproduc stema Moldovei și textul imnului închinat lui Ștefan de căturarul bucovinean Eudoxiu Hurmuzachi. În expoziție au putut fi admirate stampe reprezentându-l pe Ștefan în bătălia de la Baia (decembrie 1467), în cunoscuta scenă cu Aprodul Purice și în tablourile votive din bisericile „Sf. Ioan Botezătorul“ din Vaslui și Precista din Bacău, ctitorii ale domnitorului, precum și statuia ecvestră în bronz, ridicată prin subscripție națională la Iași și dezvelită la 5 iunie 1883 sau statuia voievodală de la Chișinău adusă în vara anului 1940 la Vaslui pentru a fi salvată din ghearele ocupanților sovietici și restituită în anul următor de Antonescu, după revenirea Basarabiei la patria mamă.

O manifestare cu intensă încărcătură emoțională a fost inițiată de decanul Facultății de arhivistică din București, conf. univ. dr. Constantin Burac, care a organizat, pentru un grup de studenți, un itinerariu documentar-științific *Pe urmele Marelui Ștefan* în județele Bacău, Neamț și Suceava. Pe lângă vizitarea monumentelor istorice de pe parcurs, studenții au putut participa și la activități științifice, de cercetare și lansări de carte. La Bacău, de exemplu, le-au fost prezentate mai multe cărți și albume cu tematică istorică legată de epoca și personalitatea lui Ștefan cel Mare. Între acestea, s-au numărat volumele: *Ctitoriile lui Ștefan cel Mare în documente*, (autor : Dragoș Șesan) și *Ștefan cel Mare și Sfânt în memoria băcăuanilor*, editat de Asociația culturală „Ștefan cel Mare“, precum și albumul de documente *Ștefan cel Mare – 500*, editat de Arhivele Naționale ale României.

Complexul Muzeal Județean Neamț și Direcția pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național Neamț au marcat evenimentul prin simpozionul comemorativ *Ștefan cel Mare și Sfânt apărător al creștinătății*, desfășurat în zilele de 24-25 iunie. După cuvântul de deschidere rostit, în

plen, de dr. Gheorghe Dumitroaia, directorul Complexului, academicianul Alexandru Zub a vorbit despre Ștefan cel Mare și Sfânt în istoriografia românească, Victor Spinei, membru corespondent al Academiei despre Moldova epocii pre-ștefaniene, iar cercetător dr. Eugen Denize despre contextul european al domniei lui Ștefan cel Mare. În cadrul lucrărilor pe secțiuni au fost audiate comunicările: *Data nașterii lui Ștefan cel Mare – o problemă controversată* (dr. Constantin Șerban); *Raporturile lui Ștefan cel Mare cu Brăila* (dr. Ionel Căndea); *Ștefan cel Mare și Brașovul* (dr. Radu Ștefănescu); *Ștefan cel Mare în conștiința românilor transilvăneni* (dr. Alexandru Porțeanu și Rodica Porțeanu); *Domnia Țării Moldovei și Ținutul Neamțului până la moartea lui Ștefan cel Mare* (dr. Costică Asăvoaie); *Cetățile medievale din Moldova lui Ștefan cel Mare* (dr. arhitect Mariana Șlapac din Chișinău); *Etapele de fortificare a Cetății Albe* (prof. Vitalie Josanu); *Ștefan cel Mare și Episcopia Romanului* (pr. dr. Florin Tuscaru); *Biserici din zona central vestică a Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt* (dr. Alexandru Artimon); *Din nou despre atelierul ceramic de lângă Cetatea de Scaun de la Suceava* (dr. Paraschiva Victoria Batariuc); *Aspecte privind politica monetară a lui Ștefan cel Mare* (dr. Viorel Butnaru); *Valea Albă – 1476. Considerații* (prof. Adolf Minuț); *Demersuri diplomatice pentru aducerea spadei lui Ștefan cel Mare din Turcia – 1940* (prof. Elena Istrătescu); *Ctitorii ștefaniene pe meleaguri vasluiene* (prof. Ioan Mancaș); *Simboluri de for public dedicate cinstirii lui Ștefan cel Mare și Sfânt* (prof. Virgil Z. Teodorescu); *Viața privată a voievodului Ștefan cel Mare* (prof. Ioan Spătan și Alexandrina Moraru). Diverse aspecte ale comemorării din 1904 a marelui domnitor moldovean au fost relevate, de asemenea, în comunicări susținute de profesorii Eugenia Antonescu și Dan

Mihăilescu, precum și Constantin Păduraru, directorul Direcției Județene Neamț a Arhivelor Naționale.

În cadrul simpozionului comemorativ de la Piatra Neamț au fost prezentate, totodată, mai multe apariții editoriale consacrate voievodului și epocii sale. Acestea sunt: *Cetăți medievale din Moldova*, de Mariana Șlapac; *Cetatea de Scaun a Sucevei*, de Paraschiva Victoria Batariuc; *Cetatea Neamț – pagini de istorie și literatură*, de Gavril Luca și Gheorghe Dumitroaia; *Manifestările din anul 1904, din județul Neamț, prilejuate de împlinirea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și Sfânt*, de prof. dr. Mihai Șurubaru.

Recentei comemorări a unei jumătăți de mileniu de la trecerea la cele veșnice a marelui voievod i-au fost consacrate și două remarcabile expoziții tematice. Intitulată *Ștefan cel Mare și Sfânt apărător al creștinătății*, prima dintre ele înfățișează cele mai impresionante ctitorii ce mărturisesc și astăzi despre faptele de arme și de credință ale domnitorului moldovean. Cea de a doua expoziție reunește, sub titlul *Umbra lui Ștefan la Neamț*, exponate de cartofilie, filatelie și numismatică, totul într-o concepție muzeistică modernă.

Manifestările comemorative amintite au coincis și cu împlinirea a 70 de ani de existență a Muzeului de istorie și arheologie din Piatra Neamț, fondat de preotul Constantin Mătasă. Importanța acestei instituții ce cultivă prețuirea pentru cei ce au făurit monumente de civilizație, cultură și istorie în Moldova a fost evidențiată de dr. Gheorghe Dumitroaia, directorul Complexului Muzeal Județean Neamț, Alexandru Vulpe, membru corespondent al Academiei Române, cercetător dr. Dan Monah și dr. Crișan Mușețeanu. O caldă evocare a ctitorului acestui așezământ – preotul Constantin Mătasă, cel care a descoperit și celebra *Horă de la Frumușica* – a fost făcută de dr. Rodica

Luchian, nepoata acestuia, și de Octavian Luchian, în comunicarea intitulată *Amintiri despre Tataia*.

În contextul manifestărilor de la Piatra Neamț a fost prezentat și anuarul *Memoria Antiquitatis. Acta Musei Petrodavensis*, vol. XXIII, 2004, de către prof. dr. Ioan Mitrea.

Încheiem această trecere în revistă citând *in extenso* caracterizarea dată de istoricul Constantin C Giurescu epocii ștefaniene: *Domnia lui Ștefan cel Mare – de aproape o jumătate de veac – este cel mai frumos timp din Istoria Moldovei. Niciodată țara n-a fost mai întinsă, mai bogată și mai respectată; niciodată faima domnului*

ei n-a străbătut atât de departe, deopotrivă în apusul creștin, ca și în răsăritul necredincios, provocând admirația prietenilor și respectul dușmanilor ; niciodată nu s-au ridicat spre slava Celui de Sus atât de multe lăcașuri și într-o formă atât de desăvârșită. Întocmai precum grecii cei vechi au avut epoca lui Pericle – acel maximum de strălucire politică și artistică – noi am avut epoca lui Ștefan cel Mare. Depășind hotarul Moldovei, ea a fost și va rămâne reprezentativă pentru întreg neamul nostru, care și-a găsit în acest credincios, glorios și gospodar voievod cea mai înaltă întrupare a sa.

ABSTRACT

2004 was the year dedicated to Steven the Great, the Moldavian ruler who died 500 years ago. This paper

talks about the ceremonies celebrating The Year of Steven the Great.